

Marek Adamczewski
(Uniwersytet Łódzki)

Medal pamiątkowy „Rok Długoszowski na ziemi wieluńskiej (2015)”

Na początku grudnia 2014 r. posłowie Rzeczypospolitej Polskiej, w odpowiedzi na inicjatywę wielu środowisk naukowych, skupiających głównie historyków¹, ustanowili rok 2015 Rokiem Jana Długosza. W ten sposób najwyższa władza ustawodawcza w Polsce zdecydowała o uczczeniu sześćsetnej rocznicy urodzin Jana Długosza (ur. 1415), wybitnego kronikarza, historyka, heraldyka, pisarza, geografa, dyplomaty i kanonika krakowskiego².

Dla miłośników ziemi wieluńskiej, dla regionalistów wieluńskich i dla historyków badających przeszłość terenów położonych wokół Wielunia, ustanowienie Roku Jana Długosza miało znaczenie szczególne. Ojciec Jana Długosza, kronikarza – Jan z Niedzielska – był rycerzem ziemi wieluńskiej³. Do Długoszów należały: Niedzielska, Czernice, Grabowa, Kocina, Łyskornia, Parzymiechy, Popowa i Przedmoście. W kryptach kolegiaty wieluńskiej złożone zostały ciała rodziców Jana Długosza, kronikarza. Sam zaś kronikarz konsekwentnie przypominał o wieluńskim gnieździe Długoszów. Do imienia dodawał identyfikację odmiejscową, która wskazywała na wieluńskie Niedzielska.

¹ Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Historycznego, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Papieski im. Jana Pawła II, Polska Akademia Umiejętności, Polska Akademia Nauk, Polskie Towarzystwo Geograficzne, Polskie Towarzystwo Heraldyczne, Polskie Towarzystwo Teologiczne – zob. J. Książek, M. Gogola, *Rok Długoszowski na ziemi wieluńskiej*, „Rocznik Wieluński” 2015, t. 15, s. 243.

² Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 grudnia 2014 r. w sprawie ustanowienia roku 2015 Rokiem Jana Długosza, Warszawa, 16 grudnia 2014 r., poz. 1198 – publikacja elektroniczna.

³ O pochodzeniu Długoszów i o ich związkach z ziemią wieluńską zob. np. T. Stolarczyk, *Szlachta wieluńska od XIV do połowy XVI w.*, Wieluń 2005, s. 87 n.

Jan Długosz, kronikarz, urodził się w 1415 r. w Nowej Brzeźnicy. Brzeźnica w XV w. była ośrodkiem niegrodowego starostwa na ziemi sieradzkiej, które Jan Długosz, ojciec kronikarza, otrzymał za skuteczny udział w bitwie pod Grunwaldem. Związek kronikarza z Brzeźnicą upamiętnia kamienna płyta z 1980 r., wmurowana w ścianę kościoła parafialnego w Nowej Brzeźnicy⁴.

Okoliczności wspomniane wyżej spowodowały, że w 2015 r. w Wieluniu szczególnie aktywnie odpowiedziano na decyzję Sejmu Rzeczypospolitej z grudnia 2014 r. Kalendarz na 2015 r. wypełniony został wydarzeniami upamiętniającymi Jana Długosza, kronikarza. Zorganizowano wystawy tematyczne, konferencję naukową i konkurs. Wzniesiono instalację tematyczną w pobliżu pozostałości fundamentów fary wieluńskiej. Odbyły się też uroczystości i ceremonie upamiętniające „jubilatą”. Dla uczczenia sześćsetnej rocznicy, a także dla zachowania pamięci o udziale wielunian w obchodach Roku Długoszowskiego w 2015 r. odlany został pamiątkowy medal⁵.

Medal „Rok Długoszowski na ziemi wieluńskiej (2015)” (il. 1-2) zaprojektowali Jan Książek i Zbigniew Szczerbik, członkowie Zarządu Wieluńskiego Towarzystwa Naukowego⁶. Jan Książek związany jest z Muzeum Ziemi Wieluńskiej, a Zbigniew Szczerbik z Muzeum w Praszce. Medal wyprodukowano w odlewni Wiesława Kuleja w Kłobucku. Według oferty ze strony internetowej firmy, medale w Kłobucku wykonywane są z cynku, a następnie pokrywane galwanicznie tak, aby ich powierzchnie przypominały odpowiednio złoto, srebro, miedź lub brąz⁷. Medal wieluński przypomina produkt wykonany z krążka brązu. Strona techniczna badanego egzemplarza medalu nie budzi żadnych zastrzeżeń. Miłośnicy medali pamiątkowych dyskutować mogą jedynie na temat treści wykorzystanych do skomponowania medalu lub – co bardziej prawdopodobne – mogą debatować na temat ich położenia. Wyprzedzając narrację, wypada stwierdzić, że jedyne wątpliwości, które powstają po bliższym kontakcie z interesującym artefaktem, dotyczą eklektycznej, nieuporządkowanej narracji, jaką „prowadzą” obrazy i słowa skupione na obu stronach medalu.

Awers (stronę główną) medalu wypełniają: wyobrażenie głowy Jana Długosza, kronikarza, i dwa współśrodkowe napisy umieszczone wokół niej. Wyobrażenie głowy Jana Długosza, kronikarza – profil w lewo w bire-

⁴ 1480-1980 W PIĘĆSETNĄ ROCZNICĘ ŚMIERCI WIELKIEGO DZIEJOPISARZA + KSIĘDZA JANA DŁUGOSZA + URODZONEGO W BRZEŹNICY WYCHOWAWCY POKOLEŃ POLAKÓW W UMŁOWANIU DZIEJÓW OJCZYSTYCH ARCYBISKUPA NOMINATA LWOWSKIEGO NA ŚWIADECTWO WDZIĘCZNEJ PAMIĘCI TABLICĘ TĘ KLADĄ WIERNI PARAFII BRZEŹNICA.

⁵ J. Książek, M. Gogola, dz. cyt., s. 244.

⁶ Tamże.

⁷ www.medale.kulej.pl (dostęp: 15 lutego 2016 r.).

cie⁸ – wzorowane jest na „portrecie” kanonika krakowskiego, autorstwa Jana Matejki⁹. Dwa napisy awersowe kolejno objaśniają powód wybitcia medalu i następnie identyfikują osobę, którą medal honorował głównym obrazem z awersu. W kręgu zewnętrznym znajduje się tekst: ROK DŁUGOSZOWSKI NA ZIEMI WIELUŃSKIEJ 2015, a w kręgu wewnętrznym: KS. JAN DŁUGOSZ KRONIKARZ 1415-1480. Pewne wątpliwości budzi sposób rozplanowania tekstów, a szczególnie układ napisu z kręgu wewnętrznego.

Awers analizowanego medalu w ikonograficznej części przekazu (wyobrażenie głowy Jana Długosza) przypomina medal zaprojektowany w 1880 r. w Krakowie przez Wacława Głowackiego w celu upamiętnienia czterechsetlecia śmierci kronikarza. Wacław Głowacki – podobnie jak twórcy medalu wieluńskiego z 2015 r. – wykorzystał podobiznę Jana Długosza przygotowaną przez Jana Matejkę. Awers medalu z drugiej połowy XIX w. – inaczej niż artefakt z początku XXI w. – ma przekaz jednorodny i skoncentrowany tylko na Janie Długoszu, kronikarzu. Przekaz dziewiętnastowieczny zrealizowany został za pomocą wyobrażenia głowy kronikarza i objaśnienia jej słowami: JAN DŁUGOSZ, doprecyzowanymi komunikatem utworzonym z dwóch dat rocznych: 1415 i 1480, poprzedzonych symbolami oznaczającymi podstawowe fakty genealogiczne – narodziny i śmierć. Elementy dodatkowe: gałązki roślinne (poniżej głowy Jana Długosza) i nazwisko twórcy medalu, nie burzą jednorodności tej części przekazu.

Napis: ROK DŁUGOSZOWSKI NA ZIEMI WIELUŃSKIEJ 2015, na awersie medalu wieluńskiego jest komunikatem wprowadzającym drugi – obok Jana Długosza – temat awersowej narracji. Wydaje się, że analizowany tu tekst dobrze korespondowałby z informacjami na temat głównych współorganizatorów obchodów, którzy obrazem i słowem zidentyfikowani zostali na rewersie medalu. Można obecność przywołanego napisu na awersie uzasadnić potrzebą podania nazwy medalu już na „pierwszej” stronie dzieła. Rozumiem ten sposób argumentacji, choć bliższy jest mi ścisły podział prezentowanych treści na wyraźnie odseparowane „rozdziały”.

Autorzy, komponując awers medalu wieluńskiego, mogli skoncentrować się tylko na osobie, którą uhonorował Sejm Rzeczypospolitej w grud-

⁸ W niektórych opisach portretu Jana Długosza można przeczytać o „czepcu” na głowie kronikarza. Nie jest to właściwe określenie nakrycia głowy duchownego. Czepiec był używany przez kobiety. W przypadku portretu Jana Długosza, kronikarza, poszukiwać należy określeń właściwych dla stroju księży. Biret duchowieństwa powstawał w wyniku zszycia czterech części, a w miejscach łączenia fragmentów materiału powstawały uchwyty w formie „rozków”, które ułatwiały zdejmowanie „czapki”. Nakrycie głowy Jana Długosza, z portretu Jana Długosza i z awersu medalu wieluńskiego z 2015 r. dobrze odpowiada słownikowej definicji biretu.

⁹ Obraz Jana Matejki zainspirował także Andrzeja Heidricha, który w 2015 r. przygotował banknot kolekcjonerski o nominale 20 zł upamiętniający rocznicę urodzin Jana Długosza.

niu 2014 r. Wyobrażenie głowy kronikarza i napis objaśniający: KS. JAN DŁUGOSZ KRONIKARZ 1415-1480 – skutecznie przekazywałyby informacje o przyczynie wykonania medalu. Rozważyć można także poszerzenie przekazu awersu – skoncentrowanego według układu monotematycznego na Janie Długoszu – poprzez wprowadzenie do niego Wieniawy, herbu rodowego Długoszków wieluńskich, która znajduje się – obok dwóch herbów samorządowych – na rewersie analizowanego medalu.

Rewers (stronę odwrotną) medalu tworzą trzy herby w układzie: jeden i dwa oraz dwuczęściowy napis położony w jednym kręgu wzdłuż zewnętrznej krawędzi medalu. Herb umieszczony w „górnjej” części medalu – rycerska Wieniawa (w stylizacji wybitnie współczesnej¹⁰) – wskazuje na ród heraldyczny Jana Długosza. Dwa herby położone w „dolnej” części medalu – herb ziemi wieluńskiej (w formie znanej od połowy XV w.¹¹), a obecnie herb powiatu wieluńskiego oraz herb miejski Wielunia – identyfikują dwa współczesne samorządy, powiatowy i miejski, które zorganizowały obchody Roku Długoszowskiego w Wieluniu i na ziemi wieluńskiej. Napis otokowy identyfikuje dwie instytucje, które aktywnie uczestniczyły w pracach związanych z wieluńskimi obchodami Roku Długoszowskiego. Napis, rozpoczynający się „na godzinie 6”, brzmi: WIELUŃSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE / MUZEUM ZIEMI WIELUŃSKIEJ.

Po korektach zaproponowanych wyżej, które doprowadziłyby do stworzenia dwóch monotematycznych wypowiedzi, rozdzielonych na strony medalu, rewers medalu wieluńskiego mogłyby tworzyć dwa napisy współśrodkowe i dwa herby samorządowe. Pierwszy, zewnętrzny napis: ROK DŁUGOSZOWSKI NA ZIEMI WIELUŃSKIEJ 2015 – ujawniałby powód wykonania medalu. Napis wewnętrzny: WIELUŃSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE / MUZEUM ZIEMI WIELUŃSKIEJ – wskazywałby na dwie instytucje koordynujące obchody Roku Długoszowskiego na ziemi wieluńskiej. Przekaz wyrażony dwoma testami uzupełniałyby dwa herby – historyczny herb ziemi wieluńskiej, a obecnie herb powiatu wieluńskiego, i herb miejski Wielunia. Przy tak zaprojektowanej treści rewersu pewnym wyzwaniem byłaby jego kompozycja, a szczególnie ułożenie dwóch herbów.

¹⁰ Wątpliwości budzi źródło pochodzenia wzoru Wieniawy. Herb (w postaci wykorzystanej do wyprodukowania medalu) wystylizowany został przez Tadeusza Gajla w 2007 r., a spopularyzowany przez polską Wikipedię. Można zastanawiać się, czy Wieniawa powinna otrzymać formę właściwą dla drugiej połowy XV w. (czasy Jana Długosza), czy też dla drugiej połowy XIX w. (stylizacja właściwa dla okresu powstania obrazu Jana Matejki).

¹¹ O herbach ziemi wieluńskiej zob.: T. Olejnik, *Pieczenie i herby miast ziemi wieluńskiej*, Łódź 1971, s. 11; S.K. Kuczyński, *Polskie herby ziemskie. Geneza, treści, funkcje*, Warszawa 1993, s. 29, 45.

Medal wieluński z 2015 r., niezależnie od uwag na temat przemieszania treści pomiędzy awersem i rewersem, wyrażonych wyżej, jest przedmiotem ważnym. W szczególny sposób upamiętnia Jana Długosza i wydarzenia towarzyszące obchodom sześćsetnej rocznicy jego urodzin, które zorganizowali wielunianie. Medale doskonale ilustrują fakty z przeszłości, są specyficzną i wybitnie trwałą formą „kroniki” wydarzeń politycznych, kulturalnych bądź – jak w przypadku medalu wieluńskiego z 2015 r. – formą upamiętnienia ważnej postaci, ale także wysiłku podjętego w celu uhonorowania tejże. Medale mogą być dziełami sztuki, choć częściej są „reporterskim” zapisem chwili. Pamięć o konferencji naukowej czy wystawie poświęconej Janowi Długoszowi, kronikarzowi, i jego czasom szybko przeminie. Informacja utrwalona na metalowym krążku przywoływać będzie te zdarzenia zdecydowanie dłużej.

II. 1. Awers medalu

II. 2. Rewers medalu

Marek Adamczewski

Medal pamiątkowy. „Rok Długoszowski na ziemi wieluńskiej (2015)”

Streszczenie

W grudniu 2014 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej przyjął uchwałę ustanawiającą rok 2015 – „Rokiem Jana Długosza”. Okazją do takiego uhonorowania Jana Długosza stała się sześćsetna rocznica jego urodzin. Wydarzenie to, w sposób szczególnie zaktywizowały historyków i regionalistów z Wielunia, w którego okolicach leżały dobra Długoszków, a Jan Długosz, ojciec kronikarza, w bitwie pod Grunwaldem walczył w szeregach chorągwi ziemi wieluńskiej. Ponadto w kryptach kolegiaty wieluńskiej złożone zostały ciała zmarłych rodziców kronikarza. W 2015 r. w Wieluniu zorganizowano wystawę, konferencję naukową i konkurs. Wzniesiono instalację tematyczną w pobliżu pozostałości fary wieluńskiej. Organizatorzy obchodów upamiętnili także „Rok Jana Długosza” medalem „Rok Długoszowski na ziemi wieluńskiej (2015)”. W artykule zawarto szczegółowy opis medalu i okoliczności jego powstania.

Commemorative medal. “The year of Jan Długosz in the Wieluń region (2015)”

Abstract

In December 2014 the Polish Parliament adopted the resolution to commemorate Jan Długosz by making the year 2015 “The year of Jan Długosz”. This was to celebrate the chronicler’s 600th birthday. This event was particularly stimulating for historians and regionalists from Wieluń, a town near which the Długosz family estate was located. What is more, Jan Długosz senior, the father of the chronicler, fought in the Battle of Grunwald in the Wieluń unit. Furthermore, the parents of the chronicler are buried in the crypt of the Wieluń collegiate church. In 2015, Wieluń hosted exhibitions, an academic conference and a competition. A themed installation was constructed near the remnants of the Wieluń parish church. The organizers of the events also commemorated the Year of Jan Długosz by minting a commemorative medal: “The Year of Jan Długosz in the Wieluń Region (2015)”. The article describes the medal and the circumstances surrounding its creation in detail.